

विदर्भातील अमरावती, अकोला, बुलढाणा, यवतमाळ,
वाशिम व वर्धा या जिल्ह्यातील शेतकऱ्यांना राष्ट्रीय
कृषि विमा योजनेतर्गत विमा हप्त्यात सवलत देण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

कृषि, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग

शासन निर्णय क्रमांक-एनएआयएस-१००५/प्र.क्र.३५२/११अ

मंत्रालय विस्तार, मुंबई- ४०० ०३२

दिनांक : २३ जून २००६.

वाचा :- १) शासन निर्णय , महसूल व वन विभाग क्रमांक- एस.सी.वाय-१२०५/प्रक्र.१८९/
म-७ , दिनांक : १९ डिसेंबर, २००५.

२) शासन निर्णय , कृषि व पदुम विभाग, क्रमांक-एनएआयएस-१००५ /प्र.क्र.३५२/
११अ दिनांक २४ फेब्रुवारी २००६

प्रस्तावना :-

काही वर्षांत राज्यातील शेतकऱ्यांच्या होत असलेल्या आत्महत्या हा शासनासाठी एक चिंतेचा विषय होता. या आत्महत्येपैकी ज्या आत्महत्या नापिकी, राष्ट्रीयकृत किंवा सहकारी बँकेकडून घेतलेल्या कर्जाची परतफेड न करू शकल्यामुळे होणारा कर्जबाजारीपणा व कर्ज परतफेडीचा तगादा या तीन कारणांमुळे घडल्या असल्यास, अशा प्रकरणी, एक सहानुभूतीची बाब म्हणून, मुख्यमंत्री सहाय्यता निधीतून योग्य ती मदत देण्यात येत असे. तथापि, आत्महत्येच्या मुलभूत कारणाचा शोध घेऊन त्यावर तातडीने उपाययोजना करण्याची गरज होती. यासाठी शेतकऱ्यांच्या आत्महत्यांच्या सामाजिक, आर्थिक व मनोवैज्ञानिक अध्ययनासाठी शासनाने इंदिरा गांधी इन्स्टिट्यूट ऑफ डेव्हलपमेंट रिसर्च या संस्थेची नियुक्ती केली होती. या संस्थेने आपला अहवाल नुकताच शासनाकडे सादर केलेला आहे. सदर अहवालाची सखोल समीक्षा करणे व आत्महत्यांचे प्रमाण कमी करणे इत्यादी बाबींवर तातडीने उपाययोजना करण्यासाठी मा.मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखाली एक समिती गठीत करण्यात आली होती. या समितीने तयार केलेल्या प्रस्तावावर विचार करून, विदर्भातील आत्महत्येचे प्रमाण जास्त असलेल्या सहा जिल्ह्यासाठी एक विशेष पॅकेज देण्याचा शासनाने संदर्भाधीन शासन निर्णयान्वये दिनांक १९ डिसेंबर, २००५ रोजी निर्णय घेतला आहे. सदर पॅकेजमध्ये शेतकऱ्यांच्या विकासासाठी व

कल्याणासाठी विविध उपाययोजना अंतर्भूत करण्यात आलेल्या आहेत. त्यामध्ये पीक विमा योजनेच्या विमा हप्त्यात सवलत देण्याचा निर्णय समाविष्ट आहे.

२. नैसर्गिक आपत्ती किंवा अन्य कारणांमुळे पीक उत्पादनात घट आली तर शेतक-यांचे नुकसान होऊ नये व शेतक-यांना काही प्रमाणात संरक्षण मिळावे, म्हणून पीक विमा योजना राबविण्यात येते. अडचणी प्रसंगी पीक विमा योजनेंतर्गत अर्थसहाय्य मिळाल्यास शेतक-यांना काही प्रमाणात दिलासाही मिळतो. विदर्भात घेण्यात येत असलेल्या पिकांचे उंबरठा उत्पादन हे बहुतांश ६० टक्के जोखीम स्तरावर ठरविले जाते. त्यामुळे देय नुकसान भरपाईचे प्रमाणही कमी रहात असल्यामुळे शेतक-यांच्या पिकांचे नुकसान होऊनही अपेक्षे इतकी नुकसान भरपाई मिळू शकत नाही. त्यातच कपाशी पीक हे मुख्यतः जिरायत असून त्याला व्यापारी पिकाचा दर्जा देवून विमा हप्ता लागू करण्यात येतो. त्यामुळे सर्वसाधारणपणे विमा हप्त्याचे दर इतर पिकांच्या मानाने तिप्पट रहात असल्याने व त्याप्रमाणात नुकसान भरपाई मिळत नसल्याने विमा उतरवूनही फारसा फायदा होऊ शकणार नाही असा विचार करून कपाशीचा विमा उतरविण्यास शेतकरी फारसे उत्सुक नसतात. या परिस्थितीत पिक विमा योजना असूनही शेतकरी विमा उतरत नसल्याने आकस्मिक येणा-या नुकसानीच्या प्रसंगी पिक विम्याचे आवश्यक ते लाभ शेतक-यांना मिळू शकत नाहीत, त्याचप्रमाणे अल्प व अत्यल्प भूधारकांच्या बाबतीत शासनातर्फे विमा हप्त्यात १० टक्के इतके अनुदान देवूनही शेतकरी पीक विम्याच्या बाबतीत फारसे उत्सुक दिसत नाहीत. या सर्व बाबींचा विचार करून पिक विम्याच्या बाबतीत एक परिणामकारक उपाययोजना करण्याच्या दृष्टीने विदर्भातील अमरावती, अकोला, बुलढाणा, यवतमाळ, वाशिम व वर्धा या ६ जिल्ह्यातील शेतक-यांच्या पिकाला जास्तीत जास्त संरक्षण देण्याच्या दृष्टीने ८० टक्के जोखिम स्तरासाठी अल्प व अत्यल्प भूधारक शेतक-यांच्या कपाशी पिकासाठी विमा हप्त्याचा ७५ टक्के व इतर शेतक-यांच्या कपाशी पिकासाठी ५० टक्के विमा हप्त्याचा भार सोसण्याचा निर्णय एक विशेष बाब म्हणून शासनाने घेतलेला आहे. इतर पिकांच्या बाबतीत सध्याचा चालू असलेल्या प्रचलित जोखिमस्तरासाठी विशेष बाब म्हणून अल्प व अत्यल्प भूधारकांसाठी ५० टक्के विमा हप्त्याचा भार सोसण्याचा निर्णय शासनाने घेतलेला आहे. त्यानुषंगाने खालीलप्रमाणे निर्णय घेण्यात येत आहे. त्यानुषंगाने वरील पॅकेजमध्ये खालीलप्रमाणे निर्णय अंतर्भूत करण्यात आलेला आहे.

८. पीक विमा योजनेच्या विमा हप्त्यात सवलत :- सदर ६ जिल्ह्यात केंद्र शासनाची पिक विमा योजना अस्तित्वात आहे. या योजनेमध्ये ८० टक्के जोखीम स्तरासाठी व इतर विशेष बाब म्हणून खालील प्रमाणे विमा हप्त्याचा भार शासनाने सोसावा.

कापूस	अल्प व अत्यल्प भूधारक	७५%
	इतर भूधारक	५०%

इतर पिके	अल्प व अत्यल्प भूधारक	५० %
----------	-----------------------	------

सदर निर्णयाची अंमलबजावणी करण्याकरिता शासन आदेश संदर्भाधिन दिनांक २४ फेब्रुवारी २००६ च्या शासन निर्णयान्वये निर्गमित करण्यात आले आहेत. सदर योजनेकरीता सन २००६-२००७ मध्ये मान्यता देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. शासन निर्णय :-

२. विदर्भातील अमरावती, अकोला, बुलढाणा, यवतमाळ, वाशिम व वर्धा या ६ जिल्ह्यात केंद्र शासनाची पिकविमा योजना अस्तित्वात आहे. या योजनेअंतर्गत सदर ६ जिल्ह्यासाठी कपाशी या पिकासाठी ८० टक्के जोखीम स्तरासाठी व अल्प व अत्यल्प भूधारकांसाठी सध्या चालू असलेल्या प्रचलित जोखीम स्तरासाठी ५० टक्के "विशेष बाब" म्हणून खालील प्रमाणे विमा हप्त्याचा भार शासनाने सोसण्याबाबत संदर्भाधिन दिनांक २४.२.२००६ च्या शासन निर्णयान्वये मान्यता देण्यात आली आहे.

कापूस	अल्प व अत्यल्प भूधारक	७५ %
	इतर भूधारक	५० %
इतर पिके	अल्प व अत्यल्प भूधारक	५० %

३. राष्ट्रीय कृषि विमा योजनेतर्गत केंद्र शासनामार्फत अल्प व अत्यल्प भूधारक शेतकऱ्यांना विमा हप्त्यापोटी देण्यात येणा-या केंद्रशासनाच्या व राज्य शासनाच्या हिस्साच्या सवलतीचाही वरील विमा हप्ता सवलतीमध्ये अंतर्भाव असेल.

४. सदर योजना खरीप २००६ पासून अंमलात येईल. उपरोक्त प्रयोजनासाठी रुपये १९.०० कोटी खर्च करण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे. हा निधी टप्प्याटप्प्याने वितरीत करण्यात येईल. याकरिता सध्या रुपये १.५० कोटी (रुपये एक कोटी पन्नास लाख) इतका निधी वितरीत करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे. हा खर्च सन २००६-२००७ च्या आर्थिक वर्षात योजनांतर्गत तरतूदीमधून खालील लेखाशिर्षांतर्गत करण्यात यावा.

मागणी क्रमांक - डी-३

२४०१ - पीक संवर्धन,

११० - पीक विमा, ११० (दोन) पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना- राज्य योजना

(००) (०२) पिकविमा योजना (२४०१ ०९२२)

४३ - अर्थसहाय्य (योजनांतर्गत)

५. या योजनेअंतर्गत अनुसूचित जाती व नबबौध्द आणि अनुसूचित जमातिच्या लाभार्थ्यांना लाभ देण्यासाठी होणारा खर्च अनुक्रमे विशेष घटक योजना व आदिवासी उपयोजना या अंतर्गत करण्यात आलेल्या योजनांतर्गत तरतूदीतून खर्ची घालण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

६. वरील खर्च करण्यास संचालक (विस्तार व प्रशिक्षण) कृषि आयुक्तालय पुणे यांना आहरण व संवितरण अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात येत आहे. याबाबत जिल्हानिहाय होणा-या खर्चाचा अहवाल त्यांनी शासनास त्वरित सादर करावा.

७. वरील शासन निर्णय नियोजन व वित्त विभागाच्या सहमतीने तसेच वित्त विभागाच्या परिपत्रक क्रमांक खर्चनि १००६/प्रक्र १/अर्थोपाय, दिनांक २० एप्रिल २००६ अन्वये निर्गमित केलेल्या मार्गदर्शक सूचनांच्या अधिन राहून सचिव (कृषि) यांच्या मान्यतेने निर्गमित करण्यांत येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(आ.भ.रामटेके)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

आयुक्त कृषि, महाराष्ट्र राज्य, पुणे (५ प्रती)

सर्व विभागीय आयुक्त

सर्व संचालक/सहसंचालक, कृषि आयुक्तालय, पुणे.

विभागीय कृषि सहसंचालक(सर्व)

महालेखापाल, महाराष्ट्र राज्य-१/२, मुंबई/नागपूर (लेखा व अनुज्ञेयता/लेखा परिक्षण)

सर्व जिल्हाधिकारी

सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद

सर्व जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी

सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी

सर्व कृषि विकास अधिकारी

महसूल व वन विभाग (म-७)(५ प्रती)

वित्त विभाग (व्यय-१,अर्थसंकल्प ३ व १२,अर्थोपाय)/नियोजन विभाग.

सहसंचालक,लेखरा व कोषागारे.

संगणक कक्ष, ५वा मजला,नवीन प्रशासन भवन,मुंबई-३२.

विभागातील सर्व कार्यासन अधिकारी

निवडनस्ती